

Grundlæggende undervisningsmateriale

Børns kompetenceudvikling 0-5 år

44299

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB og TAK

Børns kompetenceudvikling 0-5 år hører til i den fælles kompetencebeskrivelse nr. 2629, 'Pædagogisk arbejde med børn og unge'.

For det generelle og forebyggende arbejdes vedkommende vedrører 'Børns kompetenceudvikling 0-5 år' særligt servicelovens § 8 stk.2, hvor der bl.a. står: *"Dagtilbudene skal i samarbejde med forældrene give børn omsorg og støtte det enkelte barns tilegnelse og udvikling af sociale og almene færdigheder med henblik på at styrke det enkelte barns alsidige udvikling og selvværd og at bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst."* Det vægtes, at det pædagogiske arbejde i daginstitutionerne sker med afsæt i det enkelte barns ressourcer og potentialer.

Hvad angår den målrettede indsats over for børn og unge med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med andet behov for særlig støtte vedrører 'Børns kompetenceudvikling 0-5 år' særligt servicelovens § 32, hvor der bl.a. står, at den særlige støtte handler om at *"skabe de bedst mulige opvækstvilkår, så de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende"*. Det vægtes, at støtten ydes tidligt og sammenhængende, og der sættes fokus på barnets opvækstvilkår, således at barnets potentialer kan udnyttes bedst muligt, og barnet kan tilbydes de bedste mulighedsbetingelser for udvikling.

Uddannelsen vil som oftest være relevant for flere af målgrupperne i FKB'en. Det vil sige dagplejere og pædagogmedhjælpere, medhjælper ansat i døgntilbud og familieplejere.

Kompetenceudviklingen vil primært omhandle følgende arbejdspladser inden for jobområdet børn i førskolealderen (0-5 år):

- Daginstitutioner i form af dagpleje, vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner
- Særlige dagtilbud for børn med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne
- Pædagogiske døgntilbud for børn

Arbejdsfunktioner

Børns kompetenceudvikling 0-5 år handler overordnet om at skabe netop de betingelser i miljøet, som gør, at barnets kompetenceudvikling udfordres optimalt, dvs. at deltagerne skal kunne

- 1) indgå i respektfulde og anerkendende relationer med det enkelte barn

Børns kompetenceudvikling 0-5 år

Grundlæggende undervisningsmateriale

- 2) observere det enkelte barn og dets samspil og relationer i miljøet med henblik på at inddrage observationerne
 - a) i bestræbelserne på at få kendskab til det enkelte barns udtryk, livssituation og oplevelse af verden
 - b) i egne refleksioner over relationer til barnet
 - c) i en fælles faglig dialog med kolleger og dialog med forældre om barnets udfoldelse af kompetencer og kompetenceudvikling

Konkret kan arbejdsfunktionerne omhandle

- dagligt samvær med børnene, hvor relationerne sættes i fokus
- observation af det enkelte barn og dets samspil og relationer med andre børn og voksne
- formidling af observationerne med henblik på at indgå i faglig dialog med kolleger og dialog med forældre

Arbejde med 'Børns kompetenceudvikling' fordrer også et kendskab til mulighedsbetingelser for børns kompetenceudvikling og på et overordnet plan viden om kompetenceudvikling.

Begrundet sammenhæng mellem uddannelsesmål, FKB og TAK'er

Med afsæt i loven om social service relaterer uddannelsen sig primært til følgende to tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetencer (TAK'er) og skal kvalificere deltagerne inden for disse felter:

- a) Medvirke til børns og unges udvikling
- b) Kommunikation og samarbejde inden for børne- og ungeområdet

I **TAK a)** står bl.a., at medarbejderne i det daglige arbejde skal kunne udfordre børns potentialer ud fra en indsigt i deres behov og udviklingsmuligheder ... De skal have forståelse for professionelles særlige ansvar for omsorg og udvikling af den pædagogiske praksis for at kunne indgå aktivt i ligeværdige relationer med børn. Det forudsætter, at medarbejderne har viden om normaludvikling og afvigelser herfra, så de kan støtte børnene i deres udvikling.

Viden om normaludvikling og bevidsthed om egen andel i udvikling af relationer er centralt i denne TAK.

Der tales i dag om det kompetente barn, og barnets udvikling beskrives ved udvikling af kompetencer, der forstås som det at kunne og ville handle. De relationer, barnet indgår i, har afgørende betydning for, om barnet udfolder kompetencerne. Der er tale om et nyt syn på barnets udvikling, som fordrer en anden tilgang og pædagogik. Kompetenceudvikling skal i sig selv forstås relationelt. Dvs. barnets kompetenceudvikling sker i relationer til omgivelserne og de personer, barnet er tæt på

i sin dagligdag. Barnets kompetenceudvikling kan forstås som barnets svar på mødet med omgivelserne. Kompetenceudvikling kan defineres som et møde mellem læringsressourcer i omgivelserne og barnets aktualisering af disse muligheder.

Kompetenceudvikling er på samme tid et udtryk for udvikling af barnets samspil med omverdenen og for barnets udvikling af selvet (Daniel Stern, 2000). Det er i relationerne, at kompetencer udfoldes og kompetenceudvikling sker. Det betyder også, at kompetencer er distribuerede. Det vil sige, at kompetencer ikke er evner, barnet bringer med sig videre i livet, men kompetencer udfoldes og vurderes i en given kontekst. Det betyder, at de relationer, som barnet indgår i, har en afgørende betydning, ikke kun for at gøre det muligt for barnet at udfolde bestemte kompetencer, men også for at bidrage til, at kompetencerne sikres fortsat mulighed for at blive udfoldet.

Derfor er det ikke alene vigtigt som pædagogisk medarbejder at kende til teorier om børns normaludvikling og det konkrete barns 'personlige ballast'. Det er også vigtigt at inddrage de konkrete læringsressourcer, der gør det muligt for barnet at udfolde bestemte kompetencer. Her bliver relationerne en særlig vigtig læringsressource, hvorfor det er centralt i denne uddannelse at beskæftige sig med den voksnes relationer til barnet og med, hvorledes disse relationer kan udgøre egnede læringsressourcer for barnet.

I kapitlet om 'Ideer til tilrettelæggelse' er forslag til temaer, som man med fordel kan arbejde med for at kunne indgå i relationer med børnene, som udgør optimale læringsressourcer for dem; ligesom der er forslag til temaer, der kan arbejdes med for at udvide forståelsen af kompetenceudvikling og forståelsen af relationen mellem teori, kendskab til det enkelte barn og barnets samspil og relationer med andre nære personer i omgivelserne.

I **TAK b)** står bl.a., at medarbejderne samarbejder om opgaven med pårørende/forældre, og at de medvirker til at opbygge en samarbejdskultur, der bygger på respekt for de involverede parters holdninger, roller og opgaver. Hertil skal deltagerne kunne dokumentere og formidle deres arbejde. Medarbejderne skal også kende til, at de er i et ansættelsesforhold, hvor der er lovmæssige krav om samarbejde med forældrene. Dokumentation, formidling, dialog og samarbejde er centralt i denne TAK.

Denne kompetence skal kunne formidles til samarbejdspartnere som fx kolleger og forældre, og de pædagogiske medarbejdere skal kunne indgå i samarbejdet. Det betyder, at medarbejderne skal kunne gøre sig relevante faglige observationer og overvejelser. De skal kunne formidle disse til samarbejdspartnere med henblik på at kunne begrunde deres handlinger med et konstruktivt og fremadrettet fokus og

Børns kompetenceudvikling 0-5 år

Grundlæggende undervisningsmateriale

på at kunne indgå i et samarbejde om at finde løsninger i relation til en fælles opgave.

Der er en tydelig sammenhæng mellem denne TAK og uddannelsen 'Børns kompetenceudvikling'. Fordi kompetenceudvikling skal forstås relationelt, bliver det ikke kun barnets relation til de enkelte pædagogiske medarbejdere, der skal sættes i fokus. Samarbejdet mellem de personer, der bredt set indgår som læringsressourcer for barnets kompetenceudvikling (her fx forældrene og andre pæd. medarbejdere), udgør også en læringsressource for barnet i daginstitutionen. Det har stor betydning for barnets kompetenceudvikling, at samarbejdet mellem de personer, som indgår i betydningsfulde relationer for barnet, fungerer optimalt og med fokus på en fælles opgave, nemlig barnets udvikling, trivsel og selvstændighed.

I forhold til lov nr. 224 af 31. marts 2004 om pædagogiske læreplaner i dagtilbud for børn og unge bliver det centralt, at de pædagogiske medarbejdere udvikler kompetencer til at formidle det pædagogiske arbejde med henblik på at indgå i et samarbejde med forældrene om den pædagogiske praksis og om udvikling og evaluering af de pædagogiske læreplaner.

I kapitlet om 'Ideer til tilrettelæggelse' er forslag til temaer, som man med fordel kan arbejde med for at kunne samarbejde optimalt med andre samarbejdspartnere som fx forældre og kolleger. Der er også forslag til temaer, der kan arbejdes med for at formidle barnets oplevelse, samspil og relationer med andre ud fra observationer af barnet, kendskab til barnet og relevant teori. Målsætningen er her at kunne indgå i en faglig dialog med samarbejdspartnere om at skabe de bedste muligheder for det enkelte barns udfoldelse af kompetencer og løbende kompetenceudvikling.

Generelt

Medarbejderne arbejder selvstændigt og i samarbejde med barnets familie, kolleger og andre relevante samarbejdspartnere om opgaven. Kompetencen er udbredt på alle arbejdspladser i jobområdet. Derfor er der et behov for, at hver enkelt medarbejder kan deltage i at understøtte og fremme barnets kompetenceudvikling. Det er endvidere nødvendigt, at den pædagogiske medarbejder på baggrund af observationer og formidling af disse kan indgå i dialog med samarbejdspartnere om dette behov. Det vil dog være forskelligt, hvilke muligheder der på de konkrete arbejdspladser vil være for at arbejde med barnets kompetenceudvikling.

Deltagerforudsætninger

Det anbefales, at deltagerne inden uddannelsesstart har både elementær teoretisk viden og praksiserfaring fra området Pædagogisk arbejde med børn og unge. Del-

Børns kompetenceudvikling 0-5 år

Grundlæggende undervisningsmateriale

tagernes faglige forudsætninger i forhold til uddannelsesmålet vil afhænge af arbejdsorganiseringen på den enkelte arbejdsplads:

- I dag- og døgntilbud vil der være forskellige muligheder for at indgå i arbejdet med børns kompetenceudvikling afhængigt af tildeling af ansvarsområder for uddannet personale og medhjælpere. Barnets kompetenceudvikling indgår stort set i alle aktiviteter og relationer, som barnet deltager i. Derfor vil alle medarbejdere på forskellig vis skulle forholde sig til dette tema.
- Dagplejeren arbejder ofte alene, men arbejder i nogle situationer sammen med dagplejepædagogen samt andre dagplejere i legestuer. Dagplejeren vil i alle relationer med børnene være fokuseret på barnets kompetenceudvikling.

Struktur

Det anbefales, at deltagerne har uddannelsesbevis fra de grundkurser, som knytter sig til deres jobfunktion, fx

- 'Pædagogmedhjælpere i daginstitutioner'
- 'Grundkursus for dagplejere'
- 'Medhjælpere i pædagogiske døgntilbud'
- 'Familieplejere, pædagogik og samarbejde'

Derudover kan deltagerne med fordel have uddannelsesbevis fra uddannelserne:

- 'Samspil og relationer i pædagogisk arbejde'
- 'Forældresamarbejde i pædagogiske dagtilbud'
- 'Dokumentation og evaluering af pædagogisk arbejde'
- 'Konflikthåndtering i pædagogisk arbejde'

Deltagere, som arbejder i dag- og døgntilbud med svagt stillede børn og familier, kan anbefales uddannelsen: 'Arbejdet med risikobørn og -unge'.

Deltagere, som arbejder i dag- og døgntilbud med børn af flygtninge eller indvandrere, kan anbefales uddannelsen: 'Interkulturel pædagogik'.

2. Ideer til tilrettelæggelse

Det anbefales, at der tages afsæt i deltageres egne praksiserfaringer, og at deltagerne arbejder med egne praksisfortællinger.

Det kan fx indgå i uddannelsesforløbet, at deltagerne udarbejder deres egen praksisfortælling og i en projektor organiseret form arbejder med, hvordan de udfordringer, som fortællingen evt. stiller, kan imødekommes.

Herved kan deltagerne under forløbet arbejde med analyse af egen praksis og udarbejdelse af handleforslag. Analysen kan ske ved, at deltagerne stiller arbejds spørgsmål til fortællingen, som de under forløbet arbejder med at svare på, efterhånden som de tilegner sig mere viden om temaet. Brug af mindmap kan være velegnet til det konkrete arbejde med at stille spørgsmål til fortællingen.

Arbejdsspørgsmålene kan fx stilles på baggrund af en undren over handlinger og reaktioner eller ud fra et ønske om at sætte en bestemt udviklingsproces i gang. På denne måde arbejder deltagerne implicit med analyse og dokumentation samt analyse af egen praksis; og deltagerne tilegner sig redskaber til fortløbende at dokumentere og udvikle egen praksis.

Det anbefales også, at der på uddannelsen arbejdes eksemplarisk, dvs. at deltagerne arbejder med at udvikle kommunikative og refleksive kompetencer, fx ved at arbejde i grupper og ved at inddrage projektarbejdsformen. Herigennem kan deltagerne arbejde med refleksion, gruppeprocesser, kommunikation, dialog og anerkendende relationer.

Forslag til temaer

1) Mulighedsbetingelser for barnets udfoldelse og udvikling af kompetencer

Her er de centrale elementer:

- forståelse af kompetencebegrebet bredt set
- sammenhæng mellem barnets livssituation og muligheder for at udfolde og udvikle kompetencer
- betydning af læringsmuligheder i det konkrete miljø (dvs. også barnets relationer til andre)

For at konkretisere kompetenceforståelsen og få styr på begrebet kan deltagerne finde små episoder fra egen praksis om børn, der lærer eller kompetenceudvikler. Disse episoder kan danne afsæt for erfaringsudveksling og kan kobles til teorier om børns kompetenceudvikling.

2) Relationer med det enkelte barn og samarbejdspartnere

Betydningen af barnets relationer samt arbejdet med relationer bredt set er det centrale element.

Børns kompetenceudvikling 0-5 år

Grundlæggende undervisningsmateriale

Der kan arbejdes med temaer som kommunikation, aktiv lytning, anerkendende relationer og samarbejde.

3) Observationer og formidling af observationer

Observation, dokumentation og formidling er de centrale elementer.

Der kan arbejdes med forskellige observations- og dokumentationsmetoder og med, hvordan observationerne formidles til modtageren. Anvendelse af observationsmetoder kan afklares i forhold til, om observationen vedrører det enkelte barn eller barnets samvær med andre børn/voksne. Deltagerne kan fx også overveje, om der er/skal være forskel på, hvordan observationer formidles til hhv. kolleger og forældre.

4) Dialog med kolleger og forældre om det enkelte barns udvikling

Udviklende dialog og gensidig forståelse er de centrale elementer her.

Der kan arbejdes med 'dialog og det fælles tredje' (Benedicte Madsen, 2000 – se litteraturliste). Deltagerne kan overveje, hvordan dialogen bedst sikres, herunder fx deres egen rolle, fysiske rammer, det valgte tidspunkt, modtagerens interesse for og indstilling til formidlingen og dialogen samt hvad de vil opnå med dialogen.

Der kan inddrages overvejelser over den faglige dialog og hvordan denne skal ske.

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Se Litteraturliste mv.

4. Litteraturliste mv.

Litteraturlisten er vejledende og ikke udtømmende. Undervisere kan inspireres af listen både i forhold til egen forberedelse af uddannelsesforløbet og i forhold til at søge anden og nyere aktuel litteratur og lovstof – dette også ved, at litteraturlisten indeholder links til websider, hvor ny viden kan søges, ligesom der gives en række links, der kan inspirere til udvælgelse af ny litteratur. Litteraturlisten kan også anvendes af deltagerne i uddannelsesforløbet.

Generelt: Lovgrundlaget

Lov om social service. LBK nr. 97 af 17/02/2005 (Historisk). www.retsinfo.dk.

Vejledning om dagtilbud m.v. til børn efter lov om social service. VEJ nr. 53 af 06/03/1998. www.social.dk.

Tema 1: Mulighedsbetingelser for barnets udfoldelse og udvikling af kompetencer

Barndomspsykologi. Af Dion Sommer. Hans Reitzels Forlag. 2. reviderede udgave, 2004.

Spædbarnets interpersonelle verden. Af Daniel N. Stern. Hans Reitzels Forlag, 2001.

Det nuværende øjeblik. Af Daniel N. Stern. Hans Reitzels Forlag, 2004.

Et spædbarns dagbog. Af Daniel N. Stern. Hans Reitzels Forlag, 2003.

At blive sig selv. Af Marianne Brodin & Ingrid Hylander, Hans Reitzels Forlag, 1999.

Kompetencebarnet og den professionelle pædagog. Af Karsten Georg Hansen. Forlaget Børn og Unge, 2000.

Ka' selv – vil selv – men du må hjælpe mig. Af Grethe Kragh Müller. Aschehoug, 2003.

Børns relationer og sociale udvikling. Tema i tidsskriftet 0-14, nr. 12/2004.

Pæne piger og dumme drenge. Af Ann Elisabeth Knudsen. Schönberg, 2002.

Børns kompetencer. Rapport red. Af Daniela Cecchin. BUPL, 2000.

Sølvguiden - rapport om pædagogisk arbejde med læring i dagtilbud. Af Socialministeriet, september 2003. Kan downloades via www.boernekultur.dk.

Guldguiden. Læring i dagtilbud. Afsnit II: Læring og pædagogisk udvikling. Udgivet af Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, marts 2005. Kan downloades fra ministeriets webadresse <https://www.minff.dk/projekter/>.

Udviklingspsykologiske teorier. Af Grethe Kragh Müller. I: Moderne psykologi. Red. af Birgit Bruun & Anne Knudsen, Billesø og Baltzer, 2001.

Børns kompetenceudvikling 0-5 år

Grundlæggende undervisningsmateriale

Bevidstheden og udviklingen af selvet. Af Mogens Hansen. I: Moderne psykologi. Red. af Birgit Bruun & Anne Knudsen, Billesø og Baltzer, 2001.

Identitetens dimensioner. Af Gitte Vesti Kragh. I: Moderne psykologi. Red. af Birgit Bruun & Anne Knudsen, Billesø og Baltzer, 2001.

Barnets udvikling – en helhed. Af Espen Jerlang. Socialpædagogisk bibliotek, 1997.

Fagforeningen FOA, www.foa.dk.

Fagforeningen BUPL, www.bupl.dk.

Tema 2. Relationer med det enkelte barn og samarbejdspartnere

Empati gennem leg med sprog og børn. Af Margareta Öhman. Forlaget Børn & Unge, København 1997.

Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse. Af Berit Bae. I: Social Kritik nr. 47, november 1996.

På vej i en anerkendende retning. Af Berit Bae. I: Social Kritik nr. 88, september 2003.

Det interessante i det almindelige. Artikelsamling red. af Berit Bae. Pædagogisk Forum, 1996.

Lær at lytte. Om at tale så mine børn lytter og om at lytte så de taler. Af Adele Faber og Elaine Mazlish. Bogklubben Samtid, Danmark, 1995.

Skældud. Erik Sigsgaard. Hans Reitzels Forlag, 2003.

Værdsat. Værdsættende samtaler i praksis. Red. af Charlotte Dalsgaard m.fl. Psykologisk Forlag, 2002.

Coaching. Læring og udvikling. Red. af Reinhard Stelter, Psykologisk Forlag, 2002.

Tema 3: Observationer og formidling af observationer

Iagttagelse – psykologisk og pædagogisk. Af Niels Jørgen Bisgaard. G.E.C. Gad, København 1996.

Iagttagelse og fortælling : pædagogisk iagttagelse og beskrivelse af børn. Af Søren Smidt og Henning Kopart. Børn & Unge, 1998.

At studere praksis. Af Carsten Rønn. Århus Dag- og Aftenseminarium, 1998.

Pædagogisk dokumentation. Af Christina Wehner-Godée. Socialpædagogisk Bibliotek, 2002.

Ord på dagplejepædagogikken. Et hæfte udgivet af Forbundet for Offentligt Ansatte, Pædagogisk Sektor, juni 2002.

Iagttagelse af børn, pædagogik, personale. Tema i tidsskriftet 0-14, nr. 3-2004.

Iagttagelse og skældud-projektet. Af Erik Sigsgaard & Karin Pharès. Artikel i: Jagoo, www.jagoo.dk/artikler/artikel8.asp.

Pædagogisk beskrivelse og udvikling. 'Den røde tråd' for børn i alderen 0-3 år. Af Steen Hilling. Munkholm Forlag, 2004.

Gør jeg det jeg tror jeg gør? Af Trine Bech. Børn & Unge, 1987. 65 s. Om interaktionsanalyse - iagttagelse af børn og pædagoger.

Tema 4: Dialog med kolleger og forældre om det enkelte barns udvikling

Dialog og gensidig forståelse – om klar kommunikation i organisationer. Af Benedicte Madsen. Forlaget Dafolo, 2000.

Kommunikation med og om børn og unge. Af Birgit Bruun. Artikel i: Moderne Psykologi. Red. af: Birgit Bruun & Anne Knudsen. Billesø & Baltzer, 2001.

Appreciative Inquiry. Af Carsten Hornstrup og Jesper Loehr-Petersen. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2001.